

# ЛЕКСИКОЛОГІЯ. ТЕРМІНОЛОГІЯ

УДК 811.161. 2'06

**КОЧАН Ірина Миколаївна**,  
доктор філологічних наук, професор,  
завідувач кафедри українського  
прикладного мовознавства Львівського  
національного університету ім. І. Франка  
e-mail: kim1950@i.ua

## ТЕРМІНИ З НОВИМИ МІЖНАРОДНИМИ КОМПОНЕНТАМИ (КІБЕР-, НЕО-, ЄВРО-) У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

*У статті проаналізовано слова з компонентами **кібер-, нео-, євро-**, які з'явилися останнім часом в українській мові. Їхнє поширення зумовлене засобами масової інформації, і, зокрема, мережею Інтернет. Компоненти вважають міжнародними, оскільки вони активізувалися не лише в українській, а й в інших мовах світу. З'ясовано значення цих компонентів (а воно не однозначне), їхній статус в системі мовних одиниць. Слова з компонентами **кібер-, нео-, євро-** ще не заповнили наших словників, але поодинокі лексеми з ними вже зафіксовані в українських лексикографічних працях. Вони належать до різної кількості лексико-семантичних груп (14, 10, 8), лише окремі з них є спільними. Звернено увагу на написання таких слів (а воно, на жаль, неоднакове!), що потребує втручання філологів і створення єдиних правописних засад). Неоднакове і їхнє вживання у текстах різних стилів (це головню публіцистика й наукові тексти, рідше офіційно-ділове та розмовне спілкування, можливе потрапляння таких слів і в художні тексти).*

***Ключові слова:** українська мова, іношомовна лексика, міжнародні компоненти, термінологія, мовна норма, функціональні стилі*

**Окреслення проблеми та актуальність дослідження.** В останні десятиліття ХХ століття на сторінках періодичної преси все частіше почали з'являтися слова на **кібер-, нео-, євро-** та ін. Вони проникають і в інші стилі літературної мови, зокрема в науковий, розмовний, художній тощо. Компоненти вважають міжнародними, оскільки вони активізувалися не лише в українській, а й в інших мовах світу. Якщо окремі з названих компонентів вже були в полі зору окремих науковців (слова з компонентом **нео-** в українській науковій мові досліджувала Н. І. Кочукова [1], а лексеми з компонентом **євро-** Я. І. Прихода [2]), то слова на **кібер-** ще не були в центрі уваги лінгвістичних досліджень, то відповідно, це і зумовлює актуальність теми.

**Мета статті** – розглянути нові слова з компонентами **кібер-, нео-, євро-**, з'ясувати їхнє значення, лексико-семантичні групи, особливості написання, словотвірну мобільність, належність до термінів.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Лексеми з міжнародними компонентами досліджували Г. Віняр, Н. Клименко, Т. Коць, З. Куньч, К. Ленець, Д. Мазурик, А. Москаленко, Г. Півторак, О. Семенюк, О. Сербенська, М. Сташко, О. Стишов, З. Таран, Н. Титаренко, Г. Чернецька та ін.

Компонент **кібер-** — це перша частина складних слів зі значенням *кібернетичний* або той, що має стосунок до кібернетики. Слово грецького походження (kybernetike) зі значенням мистецтво управляти, керувати. З'явилося воно в 30–40 рр. ХХ ст., а в Україні ще пізніше. Погляд на це слово неоднозначний у наукових колах. Одні вчені вважають його терміном, інші – арготизмом, ще інші – архаїзмом. Як арготизм слово уживають на позначення ЕОМ,

кібернетичної машини, комп'ютера, а також факультету кібернетики у вищій школі. Слово *кібер* має і міжмовний омонім в татарській мові зі значенням *зверхність*.

На жаль, не всі сучасні словники фіксують слова з цим компонентом. Їх немає у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» за ред. В. С. Бусела. Натрапляємо лише на окремі лексеми в словнику «Нові слова та значення» (2008), зокрема там зафіксовано два слова: *кіберантрополог* та *кіберзлочин* [3, с. 103]. У «Лексико-словотвірних інноваціях» (2004–2006) є слова *кіберпанк* і *кіберцерква* [4, с. 53–54], а у виданні, що містить інновації 2007 року, є слово *кіберлюдина* [5, с. 62]. Видання 2008–2009 років подає лексеми *кібербезкарність* і *кібернаркоманія* [6, с. 43]. Найбільше таких слів виявлено в мережі Інтернет ([wikipedia.org/wiki](http://wikipedia.org/wiki)) та на сторінках періодики.

Слова з цим компонентом мають різні значення, репрезентуючи:

- **абстрактні поняття:** *кіберактивізм, кібергероїзм, кіберненависть, кібербезпека;*
- **поняття культури:** *кіберарена, кіберготи, кіберпанк, кіберпоезія, кіберпроза, кібертечія, кіберстиль, кібертекст, кіберсеріал;*
- **поняття спорту:** *кіберспорт, кіберспринт, кіберфутбол, кіберхокей, кіберчемпіонат;*
- **поняття права і криміналу:** *кібербулінг, кібербезпека, кіберзакон, кіберзагрози, кіберзаликування, кібермафія, кіберполіція, кібер-тероризм, кіберзлочин, кіберзлочинність, кіберпогоня, кібершпиунство;*
- **комп'ютерні програми:** *кіберняня, кіберстрахування;*
- **поняття медицини:** *кіберклініка, кіберніж, кіберокуляри, кіберпротези;*
- **соматичні поняття:** *кібероко, кібервухо, кіберкінцівки, кіберноги, кіберрука;*
- **поняття військової справи:** *кібератака, кібербитва, кібервійна, кіберармія, кібервійсько;*
- **іграшки чи мультиплікаційних героїв, створених за допомогою комп'ютерних технологій:** *кібертах, кіберкролик, кібермотоцикл;*
- **заклади освіти:** *кіберосвіта, кіберуніверситет, кібершкола;*
- **елементи одягу:** *кібервзуття, кіберрукавичка;*
- **релігійні поняття:** *кіберрелігія, кіберцерква;*
- **осіб:** *кіберантрополог, кіберполіцейський, кіберлюдина, кібертерорист, кіберсвотер, кіберсолдат, кібернелегали, кібердетективи, кіберхакери;*
- **установи й організації:** *кібербанк, кіберкафе, кібермузей, кіберавтошкола.*

Поглянемо на ці слова з позицій належності їх до терміносистем. Як відомо, термін як спеціальна мовна одиниця повинен чітко співвідноситися з поняттям, яке позначає, мати чітку дефініцію. Однак, що стосується слів із названими компонентами, то тут маємо ще певну розмитість у трактуванні того чи іншого слова. Візьмемо для прикладу слово *кібервійна*. У мережі Інтернет знаходимо для нього кілька визначень:

1) це застосування комп'ютерних технологій та Інтернету однією державою або за її безпосередньої підтримки проти іншої держави.

2) використання Інтернету й пов'язаних з ним технологічних й інформаційних засобів однією державою з метою заподіяння шкоди військовій, технологічній, економічній, політичній та інформаційній безпеці та суверенітету інших держав.

Компонент *нео-* грецького походження (*neos* – новий). Як зазначено у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови», це перша частина складних слів, що відповідає слову *новий* (2005) [7, с. 769]. У цьому виданні є 139 слів із компонентом *нео-*, у «Словнику іншомовних слів» (2000) – 31. У словнику «Нові слова та значення» (2008) засвідчені такі слова: *необільшовизм, необільшовик, неоглобалізм, неонатолог, неонатологія* [8, с. 163–164]. Серед лексико-словотвірних інновацій 2009 року є лише одна лексема: *неоголодомор* [6, с. 63], серед інновацій 2011 натрапляємо на *неоімперство, неоімперський, неоімперськакість, неоконцептуальний, неокучмізм, неокучміст, неолібералістський, неопацик, неопомаранчевий, неосовєтизм, неофеодалізм, неоформатний* [9, с. 337–339], а серед okazіоналізмів 2014 року – *неовійна, неогітлер,*

*неозагарбник, неолжедмитрій, неомазетинець, неомазетинство, неопоміщик, неотітушка, неоУна* [10, с. 134–135].

Слова з цим компонентом позначають:

- **наукові течії та напрями:** *неоімпресіонізм, неоіндуїзм, неокантіанство, неокласицизм, неоконсерватизм, неоламаркізм, неолінгвістика, неомальтузіанство, неомарксизм, неомеркантилізм, неопіфагорієїзм, неонацизм, неопластицизм, неопозитивізм;*
- **концепції:** *неокатастрофізм, неокейсіанство;*
- **наукові розділи і комплекси:** *неонатологія, неонтологія, неотектоніка;*
- **медичні терміни:** *неоміцин, неоплазія, неорикетсіози, неотенія, неофазія;*
- **анатомічні поняття:** *неоенцефалон, неокортекс, неопаліум;*
- **хімічні елементи:** *неодин, неон, неопентан, неопрен;*
- **філологічні терміни:** *неологізм, неофольклоризм, неофілологія;*
- **історичні періоди:** *неоген, неозой, неоліт;*
- **осіб-прихильників якогось напрямку:** *неокантіанець, неокласицист, неоколоніаліст, неопозитивіст, неонатолог, неореаліст, неоромантик, неотоміст, неофіт, неофрейдист* та ін.

Полісемія властива лише окремим словам. Так, лексема *неокласицизм* має два значення:

1) течія в літературі та мистецтві другої половини 19 – поч. 20 ст., підґрунтям якої була стилізація зовнішніх форм античного мистецтва, італійського Відродження і частково класицизму; 2) сучасні економічні теорії і течії, які представляють розвиток класичної школи; введення в класичну науку категорії і попиту, пропозиції, корисності, маргінальності, загальної рівноваги [7, с. 770]. Серед слів на *нео-* чимало термінів та номенів.

Компонент *євро-* в складних словах вказує на стосунок до Європи [8, с. 211]. У «Великому тлумачному словнику» вміщені 32 слова з цим компонентом, однак туди не увійшли слова, зафіксовані А. Нелюбою: *євроальтруїзм, євробуцегарня, євровідбір, єврозаступник, єврокамера, євронадія, європрагнення, європротокол, євроспіви, євроцензура* [6, с. 32–33], а також *євробюрократ, євровіник, єврогальмо, єврогість, євродень, євродепутат, єврозадзеркалля, євроінтегрант, євроінтегратор, євроінтрига, єврокомунізм, єврокомунізація, єврокомфуз, євромаза, європані, європаломництво, європарад, європарламентар, європеїзатор, європеїст, європершість, європоїздка, європосада, європрагнення, європрикриття, євросело, євроспільнота, євросусід, євротиждень, євротурист, євротюрма, євроформа, євроформат, єврофутбол, євроходак, євроцензура, єврочиновник, єврошпарина, євроштраф* [9, с. 160–168]; *євробазар, євробандерівець, євробанкір, євробуква, євровівісекція, євровійна, євровояж, єврогаличанин, євродискоотека, євродух, євроімітація, євроінтрига, єврокиїв, євроклезет, євроколгосп, євроколонізація, євроконсервація, євролох, євромайдан, євронацист, євронезалежність, євроненависник, єврооптимізм, європлоца, європротестант, єврорегіон, єврореалізм, євроскептик, євроспартанець, євростратег, євротатування, євротушка, єврофальстарт, єврофашист, євроцінізм, єврохит, єврочиновниця, єврощастя* [10, с. 69–76].

Слова з цим компонентом позначають:

- **установи та організації:** *євробанк, євробачення, європарламент, євrorинок;*
- **гроші та цінні папери:** *євробонди, євровалюта, євродепозити, євродолари, євролінія, євроноти, єврооблігація, єврочек;*
- **угруповання:** *єврогрупа, Євросоюз, євроспільнота;*
- **процеси:** *євровідбір, євроінтеграція, євроремонт;*
- **абстрактні поняття:** *євроцентризм;*
- **прилади:** *євrorакети;*
- **осіб:** *євробюрократ, євродепутат, європарламентар, євробанкір* тощо.

Серед цих лексем є й терміни, зокрема суспільно-політичної, економічної галузі; номени та загальноновживані слова. У повсякденному вживанні деякі з лексем розширюють

своє значення. Так, слово *євроремонт*, що позначає «на рівні європейських стандартів», набуло додаткового відтінку: «висока якість».

Окрім того, частина слів з *кібер-, нео-, євро-* не мають чітких визначень (дефініцій), тому їх можна вважати лише *протермінами*. Окремі лексеми з цим компонентом уживають в побутовому мовленні, серед них *кіберкафе, кіберцерква*. До них засвідчені синоніми: *кіберкафе – інтернет-кафе, кіберцерква – квазіцерква*.

Названі компоненти словотвірно мобільні, зокрема від термінів із частиною *кібер-* вже є похідні: *кіберята, кіборги*.

**Висновки.** Таким чином, можемо констатувати, що в українському лексиконі з'явилася значна кількість нових слів з компонентом *кібер-*. Це здебільшого терміни, які об'єднують значення «належність до комп'ютерних технологій, інтернету». Слова з цим компонентом належать до 14 лексико-семантичних груп. Неоніми на *нео-* мають 10 таких груп. Усі слова об'єднують значення чогось нового. Лексеми з компонентом *євро-* формують лише 7 ЛСГ. У всіх словах домінує значення «європейський, належний, має стосунок до Європи». Спільним значенням для усіх трьох груп є назви осіб. Наявні паралелі між двома блоками неонімів: це назви установ та організацій (*кібер-, євро-*). Інші значення цілком відмінні. У словниках нових слів зафіксовані лише окремі з розглянутих лексем.

**Перспектива дослідження.** Останнім часом слова з новими іншомовними компонентами досить інтенсивно виникають і проникають в лексику української мови. Вивчення неонімів, систематизація, зіставлення з наявними в близькоспоріднених і неблизькоспоріднених мовах дозволить виявити їхню специфіку в українському лексиконі, прослідкувати динаміку розвитку подібних слів, уточнити їхні значення, сферу використання.

#### Список використаної літератури

1. Кочукова Н. І. Терміни з компонентом НЕО в українській науковій мові. Режим доступу: <http://naub.ua.edu.ua/2014/terminy-z-komponentom-neo-v-ukrajinskij-naukovij-movi>
2. Прихода Я. Еволюція концепту Європа в українській публіцистиці / Я. Прихода // Вісник Львів. ун-ту. Серія журналістика, 2004. – Вип. 25. – С. 409–422.
3. Нові слова та значення: Словник / Укл. Л. В. Туровська, Л. М. Василькова. – К.: Довіра, 2008. – 272 с.
4. Нелюба А., Нелюба С. Лексико-словотвірні інновації (2004–2006): Словник / А. Нелюба, С. Нелюба. – Харків: Майдан, 2007. – 144 с.
5. Лексико-словотвірні інновації (2007): Словник / К. Коротич, С. Лук'яненко, А. Нелюба, С. Нелюба, Р. Трифонов. – Харків: ХІФТ, 2009. – 172 с.
6. Нелюба А. Лексико-словотвірні інновації (2008–2009): Словник / А. Нелюба. – Харків, 2010. – 114 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.
8. Словник іншомовних слів / Укл. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К.: Наукова думка, 2000.
9. Словотворчість незалежної України (1991–2011): Словник / Укл. А. Нелюба. – Х., 2012. – 608 с.
10. Нелюба А., Редько Є. Лексико-словотвірні інновації 2014: Словник. – Х., 2015. – 220 с.

#### References

1. Kochukova, N. I. (2014). *The terms component with NEO in the Ukrainian scientific language*. Mode of access: <http://naub.ua.edu.ua/2014/terminy-z-komponentom-neo-v-ukrajinskij-naukovij-movi> (in Ukr.)
2. Prihoda, Y. (2004). Evolution of the concept of Europe in Ukrainian journalism: *Bulletin of Lviv University. Series journalism*, 25, 409–422 (in Ukr.)
3. *Novi slova ta znachennia: Slovyk* (2008). Kyiv: Dovira (in Ukr.)
4. Nelyuba, A. & Nelyuba, S. (2007). *Lexico-word forming innovations (2004–2006)*: Dictionary. Kharkov: Maidan (in Ukr.)
5. *Lexio-word forming innovations*: Dictionary (2009). Comp. K. Korotich, S. Lukyanenko, A. Nelyuba, S. Nelyuba, R. Trifonov. Kharkiv (in Ukr.)
6. Neliuba, A. (2010). *Lexico-word forming innovations (2008–2009): Dictionary*. Kharkov (in Ukr.)
7. *Big explanatory dictionary of modern Ukrainian language* (2005). Ed. V. T. Busol. Kyiv: Irpin (in Ukr.)
8. *Dictionary of foreign words* (2000). Comp. M. Morozov, L. M. Shkaraputa. Kyiv: Scientific thought (in Ukr.)
9. *Word creation of independent Ukraine (1991–2011): Dictionary* (2012) Comp. A. A. Nelyuba. Kharkiv (in Ukr.)
10. Nelyuba A., Redko E. (2015) *Lexico-forming innovations 2014: Dictionary*. Kharkiv (in Ukr.)

**KOCHAN Iryna Mykolaivna**

Doctor of Philology, Professor. Head of Department of Ukrainian Applied linguistics, Ivan Franko National University in Lviv  
e-mail: kim1950@i.ua

**THE WORDS WITH COMPONENT cyber-; neo-; euro-  
in MODERN UKRAINIAN LANGUAGE**

**Abstract. Introduction.** *The article deals with the words comprising the components: cyber-; neo-; euro-. The meaning, their lexico-semantic groups, belonging to the terms that frequently penetrate into other styles of common language have been elucidated. Such components are international and activate in other world languages. The words under research have never been in the focus of linguistic research that has roused actuality of the theme.*

**Purpose.** *The words with the components: cyber-; neo-; euro-; their meaning, pointing out lexico-semantic groups, their belonging to the terms have been revealed.*

**Applied methods.** *The method of common selection from lexico-graphical sources; the method of structural and semantic analysis; the descriptive and componential analysis; the method of dictionary definitions.*

**Results.** *There have been both revealed and classified the words with the components cyber-; neo-; euro- in the Internet and in the periodical press. The words have been researched from the point of their belonging to terminology.*

**Originality.** *The semantic of the words with components cyber-; neo-; euro- have been firstly researched not only in statics (lexico-graphical sources) but also on the functional level in dynamics (Internet resources, periodicals).*

**Conclusion.** *The article focuses on the problem of word-formation and its semantics. The words with the components cyber-; neo-; euro- in Ukrainian language have been both classified and systematized. Their belonging to the relevant terminology or nomenclature have been revealed. The dynamics of the development of the words under research, their meaning and the branch of usage have been pointed out. The words with mentioned components which have appeared recently in Ukrainian language, found their value, status in the system of linguistic units. The attention has been also paid to the spelling of the words and their use in texts of different styles.*

**Keywords:** *foreign language vocabulary, international components, terminology, language norm.*

*Надійшла до редакції 23.09.16*

*Прийнято до друку 12.10.16*

**УДК 808.3-083-55**

**ТАРАН Алла Анатоліївна,**

кандидат філологічних наук, доцент  
кафедри українського мовознавства і  
прикладної лінгвістики Черкаського  
національного університету імені  
Богдана Хмельницького  
e-mail: alla\_\_taran@ukr.net

**ВТОРИННА НОМІНАЦІЯ В СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ЛЕКСИКОНІ**

*У статті досліджено активні семантичні процеси в суспільно-політичному лексиконі, пов'язані зі змінами в українському суспільстві від 2014 року й до нині; описано вторинну номінацію на матеріалі ЗМІ, їхню номінаційну та комунікативну активність. Аналіз розвитку семантичних змін переконує в тому, що це не короткотривалі засоби на потребу часу, а своєрідний ресурс, що вже ввійшов до словникового складу мови. У науковій студії вторинну номінацію кваліфікуємо як процес формування нового значення в семантиці вже наявного слова в межах системи української мови. На позначення вторинної номінації в слов'язознавстві використовують низку термінів: семантичний неологізм-значення, неосемантизм, семантичний дериват, автономна / неавтономна, пряма / непряма вторинна номінація, семантична транспозиція, неологізм-значення тощо.*